

คู่มือวิทยากรชุมชน

การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต และพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

คู่มือวิทยากรชุมชน
การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม
โดยชุมชนมีส่วนร่วม

โดย
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต
และพัฒนาสังคม

สารบัญ

บทนำ.....	7
คำชี้แจง.....	8
ส่วนที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม	
โดยชุมชนมีส่วนร่วม.....	9
นิยามตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม.....	9
เหตุผลที่ต้องสร้างตัวชี้วัดชุมชน.....	9
การใช้ประโยชน์ตัวชี้วัดชุมชน.....	9
ความพร้อมของชุมชนต่อการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด.....	10
ความพร้อมของสมาชิกชุมชนต่อการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชน.....	10
ส่วนที่ 2 ขั้นตอนและวิธีการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม	
โดยชุมชนมีส่วนร่วม.....	11
ขั้นตอนที่ 1.....	12
ขั้นตอนที่ 2.....	13
ขั้นตอนที่ 3.....	15
ขั้นตอนที่ 4.....	17
ขั้นตอนที่ 5.....	19
ขั้นตอนที่ 6.....	21
ขั้นตอนที่ 7.....	24
ขั้นตอนที่ 8.....	27
ส่วนที่ 3 ทักษะวิทยาการชุมชน.....	28
ความหมายวิทยาการชุมชน.....	28
ข้อควรรู้สำหรับวิทยาการชุมชน.....	28
ข้อควรคำนึงสำหรับวิทยาการชุมชน.....	31
เอกสารเพิ่มเติม.....	31

บทนำ

คู่มือการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วมเล่มนี้เป็นผลมาจากกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำขึ้นจากประสบการณ์และการเรียนรู้ในการศึกษาโครงการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีการดำเนินการศึกษาในชุมชนที่มีสภาพทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน โดยมีชุมชนเข้าร่วมดังนี้

1. ชุมชนต้นน้ำและลุ่มน้ำในจังหวัดน่าน
2. ชุมชนชนบทเกษตรผสมอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่
3. ชุมชนชายฝั่งทะเลในจังหวัดสงขลา
4. ชุมชนเกษตรที่ราบลุ่มในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
5. ชุมชนเกษตรราบสูงในจังหวัดบุรีรัมย์
6. ชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง
7. ชุมชนเมืองชายแดนและท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย
8. ชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

คู่มือเล่มนี้ วิทยากรชุมชน หรือผู้สนใจสามารถปรับและเลือกนำไปใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของประชาชนในชุมชน และควรศึกษาวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามและเทคนิคการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับการใช้คู่มือเล่มนี้ จึงก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

คำชี้แจง

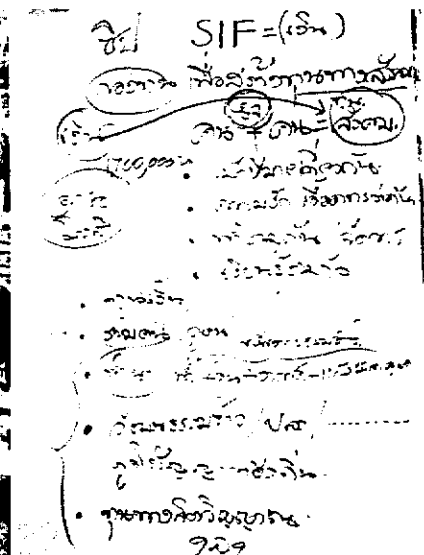
การจัดทำคู่มือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

1. เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. เพื่อเผยแพร่ขั้นตอนและวิธีการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม
3. เพื่อใช้เป็นคู่มือการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วมสำหรับวิทยากรชุมชน และผู้สนใจทั่วไป

เนื้อหาคู่มือเล่มนี้ ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- ส่วนที่ 2 ขั้นตอนและวิธีการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- ส่วนที่ 3 ทักษะวิทยากรชุมชน

หมายเหตุ : วิทยากรชุมชน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและความพร้อมในการเป็นผู้นำการสนทนาแลกเปลี่ยน ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชน ซึ่งอาจได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ครู พระ ช่างาวชการในชุมชน หรือผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในชุมชน

ส่วนที่ 1

ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ความเข้าใจเบื้องต้นสำหรับวิทยากรชุมชนในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม มีอยู่ 3 ประเด็น คือ นิยามและความหมายของตัวชี้วัด เหตุผลที่ต้องสร้างตัวชี้วัดชุมชน และการนำตัวชี้วัดชุมชนไปใช้ประโยชน์

□ นิยามตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม

นิยามตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมมีความสำคัญ โดยเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดทิศทางการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมของแต่ละชุมชน ดังนั้นก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม วิทยากรชุมชนจะต้องสร้างนิยามและความหมายของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมร่วมกับชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเล็งเห็นถึงประโยชน์ของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม อันจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการโน้มน้าวให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม

ดังนั้นนิยามและความหมายของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม อาจมีความแตกต่างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การให้นิยามและความหมายซึ่งมาจากประชาชนในแต่ละชุมชน

□ เหตุผลที่ต้องสร้างตัวชี้วัดชุมชน

ตัวชี้วัดชุมชนมีความสำคัญต่อความเข้าใจและการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน

ชุมชน โดย

1. การสร้างตัวชี้วัดชุมชนเปรียบเสมือนการสร้างเครื่องมือในการประเมินสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นภายในชุมชน

2. การสร้างตัวชี้วัดชุมชนเป็นการสร้างระบบข้อมูลชุมชนเพื่อช่วยในการติดตามสถานการณ์ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของชุมชน

3. ประโยชน์ที่ได้จากการมีตัวชี้วัดชุมชนคือ

- ชุมชนมีข้อมูลของตนเองและสามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลตัวชี้วัดในการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชน
- ชุมชนมีโอกาสได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนได้อย่างเป็นระบบ
- ชุมชนมีความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของการเก็บข้อมูลโดยชุมชน
- ชุมชนใช้ตัวชี้วัดชุมชนในการวัดผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชน

□ การใช้ประโยชน์ตัวชี้วัดชุมชน

ตัวชี้วัดชุมชนเมื่อสร้างได้แล้วจะนำไปใช้ประโยชน์ได้เมื่อ

1. มีการนำประเด็นตัวชี้วัดไปจัดทำเป็นประเด็นคำถาม บันทึกลงในแบบสำรวจชุมชน
2. มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจนั้นอย่างต่อเนื่องและเป็นการบริหารจัดการและดำเนินการจัดเก็บโดยประชาชนในชุมชน
3. มีระบบการวิเคราะห์ข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์และประเมิน

ผลลัพธ์กับเป้าหมาย

4. มีการเปรียบเทียบผลสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมในระดับชุมชน
5. มีผู้รับผิดชอบและสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

☐ ความพร้อมของชุมชนต่อการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชน

ชุมชนที่จะสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชนโดยใช้คู่มืออาจแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. ชุมชนที่มีศักยภาพสูงคือชุมชนที่มีสมาชิกหรือผู้นำของชุมชนที่สามารถเป็นวิทยากรชุมชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกหรือผู้นำที่มีสถานะเป็นผู้รู้ หรือชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกชุมชน และที่สำคัญคือสามารถกระตุ้นหรือโน้มน้าวให้สมาชิกมาร่วมคิดและเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาตัวชี้วัดชุมชน

วิทยากรชุมชนในชุมชนลักษณะเช่นนี้คือ : ผู้รู้ หรือชาวบ้าน

2. ชุมชนที่สมาชิกของชุมชนพอมียุทธศาสตร์ที่จะจัดทำตัวชี้วัด แต่ไม่มีวิทยากรชุมชนที่มีทักษะเพียงพอต่อการกระตุ้นสมาชิกให้มาร่วมกันพัฒนาตัวชี้วัดของชุมชนได้ อาจจำเป็นต้องเชิญวิทยากรจากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา หรือองค์กรพัฒนาเอกชนมาช่วยจัดเป็นพี่เลี้ยงสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชน โดยใช้คู่มือนี้เป็นเครื่องมือได้

วิทยากรชุมชนในชุมชนลักษณะเช่นนี้คือ : วิทยากรจากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา

3. ชุมชนที่สมาชิกของชุมชนยังไม่มีศักยภาพที่จะจัดทำตัวชี้วัดโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ คนนอก (ซึ่งอาจจะเป็นพัฒนากรหรือข้าราชการระดับท้องถิ่น หรืออาสาสมัครจากองค์กรพัฒนาเอกชน) อาจต้องมียุทธศาสตร์ในการสนับสนุนให้เกิดการเริ่มต้นเตรียมความพร้อมของชุมชนโดยคนนอกนั้น

อาจใช้คู่มือนี้ประกอบในการดำเนินงานในช่วงขั้นตอนการประเมินสภาพชุมชน และการทำความเข้าใจของประเด็นเกี่ยวกับ “คุณภาพชีวิต” และ “ชุมชนกับการพัฒนา” โดยเน้นกระบวนการศึกษาชุมชนแบบเรียนรู้ร่วมกัน (Participatory Learning Appraisal : PLA) เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้การทำงานและศึกษาร่วมกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ถ้าชุมชนสามารถยกระดับศักยภาพของชุมชนขึ้นมาถึงระดับที่ 2 ได้ คนนอกนั้นควรช่วยหาวิทยากรชุมชนเพื่อการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป โดยคนนอกจะต้องลดบทบาทลงเป็นพี่เลี้ยงของวิทยากรชุมชน

วิทยากรชุมชนในชุมชนลักษณะเช่นนี้คือ : ข้าราชการระดับท้องถิ่น อาสาสมัครจากองค์กรพัฒนาเอกชน

☐ ความพร้อมของสมาชิกชุมชนต่อการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชน

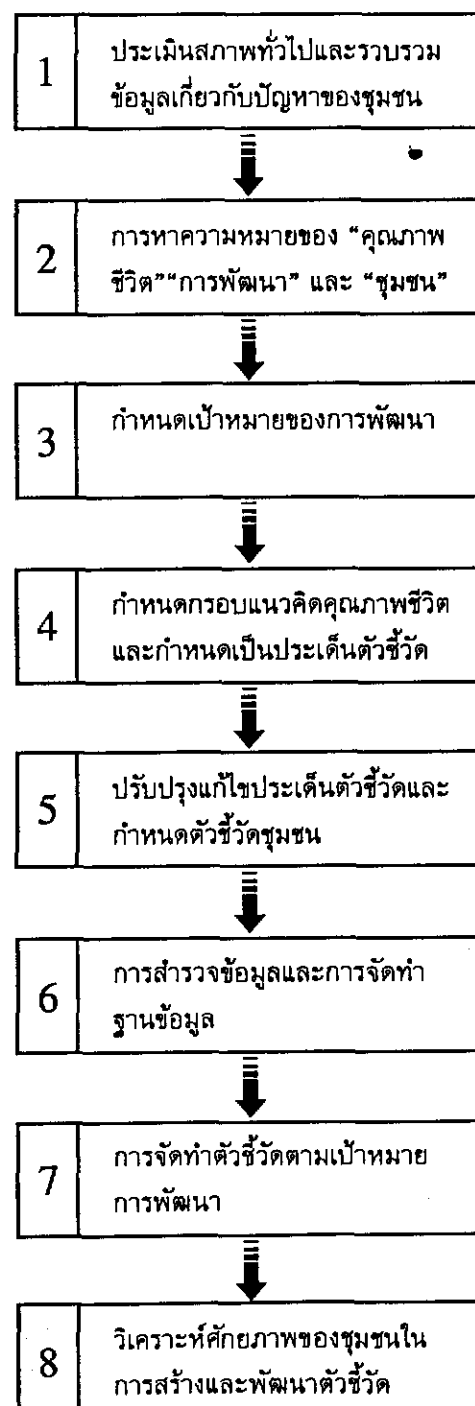
วิทยากรชุมชนสามารถนำคู่มือนี้ไปใช้ได้โดยศึกษาศักยภาพความพร้อมของสมาชิกชุมชนด้านต่าง ๆ ดังนี้

- สมาชิกชุมชนเริ่มตระหนัก ถึงเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาที่เป็นของชุมชนเอง
- สมาชิกชุมชนเริ่มให้ความสนใจ หรือตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นคุณภาพชีวิตและทิศทางการพัฒนา รวมถึงความมุ่งมั่นที่จะเห็นภาพอนาคตของชุมชน
- สมาชิกชุมชนเต็มใจร่วมมือ รับผิดชอบ สนับสนุน และให้เวลากับวิทยากรชุมชนอย่างเต็มที่ในกระบวนการสร้างตัวชี้วัดชุมชน
- ในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่

ส่วนที่ 2

ขั้นตอนและวิธีการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

วิทยาการชุมชนสามารถสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1**ประเมินสภาพทั่วไปและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน**

วิทยาการชุมชน : ประเมินสภาพชุมชน กลุ่มชาวบ้าน ความเชื่อ วัฒนธรรม การเมืองตลอดจนสภาพ
ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับประชาชนในชุมชน

วัตถุประสงค์

เพื่อเรียนรู้ชุมชน และนำข้อมูลไปใช้ในการดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนกับประชาชนในชุมชนต่อไป

วิธีการ

1. ศึกษาจากข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ข้อมูล กชช 2 ค. ข้อมูล จปฐ. หรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน
2. สนทนาแลกเปลี่ยนกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
3. สังเกตพฤติกรรมวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน
4. บันทึกข้อมูลเหล่านั้นด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การทำแผนที่ความคิด การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

เวลา

ตามความเหมาะสม

อุปกรณ์

กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียนเพื่อบันทึกข้อมูล

ผลลัพธ์

ข้อมูลสภาพชุมชนแยกเป็นด้านต่าง ๆ โดยสรุปประเด็นสำคัญลงในกระดาษ/สมุดบันทึก เพื่อนำเสนอ
ในขั้นตอนที่ 2

ตัวอย่าง

ชุมชนสบเตี๊ยะ

สภาพชุมชน :

เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของอำเภोजอมทอง เพราะได้รับประโยชน์จากน้ำแม่ปิงและน้ำแม่กลาง
จึงได้รับการส่งเสริมมากด้านการเกษตรเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะศักยภาพทางด้าน
ชลประทานที่ได้รับประโยชน์จากการสูบน้ำจากฝายวังปานขึ้นมาใช้ในการเกษตรกรรมทุกหมู่บ้าน มีถนน
ลาดยางเชียงใหม่-ฮอด ตัดผ่านชุมชน หมู่บ้านทุกหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตผ่าน สมาชิกชุมชนตั้งบ้าน
อยู่อาศัยหนาแน่น 2 ฟากถนน โรงเรียนและวัดมีสภาพสวยงามเป็นระเบียบ หมู่บ้านทั้ง 14 หมู่มีสภาพ
เป็นที่ราบมีน้ำบริบูรณ์โดยเฉพาะด้านติดแม่ปิง บ้านที่อยู่ริมน้ำปิงส่วนมากอยู่ในสวนลำไย ห่างออกไป
เป็นทุ่งข้าว

วิถีชีวิตและสังคม :

เนื่องจากมีสภาพทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ชุมชนสบเตี๊ยะเป็นชุมชนที่
มีฐานะเศรษฐกิจดีมาเป็นเวลานาน ไม่มีการอพยพไปทำงานนอกพื้นที่ทั้งยังมีสมาชิกในชุมชนสบเตี๊ยะ
จำนวนหนึ่งเป็นนายทุนลงทุนให้ชาวเขาปลูกกะหล่ำปลีและดอกไม้เมืองหนาวอย่างกว้างขวาง รวมทั้ง
ยังเป็นนายหน้ารับซื้อสินค้าเหล่านั้นไปจำหน่ายในเมืองอีกด้วย ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน
จึงดีกว่าอีก 2 ชุมชน ในพื้นที่ศึกษานี้และไม่มีความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ

ขั้นตอนที่ 2	การหาความหมายของ “คุณภาพชีวิต” “การพัฒนา” และ “ชุมชน”
วัตถุประสงค์	เพื่อร่วมกันสร้างความหมาย “คุณภาพชีวิต” “การพัฒนา” และ “ชุมชน” ตามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยน
วิธีการ	
ขั้นเตรียม	1. เตรียมตัวแทนชุมชนเพื่อเข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนในแต่ละกลุ่ม/ครั้ง ประมาณ 6-12 คน หรือตามความเหมาะสม โดยตัวแทนมาจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพ ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น 2. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนาแลกเปลี่ยน
ขั้นตอนการ	1. วิทยากรชุมชนดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมสนทนาเพื่อหาความหมายของ “คุณภาพชีวิต” “การพัฒนา” และ “ชุมชน” 1.1 ทบทวนกิจกรรม (ขั้นตอนที่ 1) 1.2 กระตุ้นให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน 2. วิทยากรชุมชนและผู้เข้าร่วมสนทนาร่วมกันสรุปความหมายของ “คุณภาพชีวิต” “การพัฒนา” และ “ชุมชน” 3. บันทึกข้อมูลการสนทนาแลกเปลี่ยน
เวลา	ประมาณ 2-3 ชั่วโมง
อุปกรณ์	กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียน เพื่อบันทึกข้อมูล
ผลลัพธ์	ความหมายของ “คุณภาพชีวิต” “การพัฒนา” และ “ชุมชน” ในมุมมองและความคิดเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมสนทนา
ตัวอย่าง	

ตัวอย่าง

ความหมาย “คุณภาพชีวิต” “การพัฒนา” และ “ชุมชน”

สรุปประเด็นความหมายของ “คุณภาพชีวิต”	
กรณีตัวอย่างพื้นที่ชุมชน เกษตรที่ราบสูง	• ครอบครัวยากจน • มีอาหารพอเพียง • สภาพแวดล้อมดี • สุขภาพดี • การเงินดี • สภาพสังคมมั่นคง (สร้างปัจจัยด้วยตนเอง) • มีเวลาช่วยเหลือสังคม (ให้มีวิถีชีวิตที่ถูกต้อง) • มีความสุขสงบร่มเย็น • มีต้นทุนชีวิต (ดิน น้ำ ป่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น) และสามารถสืบทอดสู่ลูกหลาน • ไม่มีหนี้สิน • มีโอกาสแสวงหา (มีทางเลือก) • พึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้
สรุปประเด็นความหมายของ “การพัฒนา”	
กรณีตัวอย่างพื้นที่ชุมชน เกษตรที่ราบลุ่ม	• การทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจมีจุดเริ่มต้นที่ต่างกัน • การสร้างสำนึกเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนและให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน • การพัฒนาการเมืองในระดับต่างๆ ทั้งในท้องถิ่นและระดับชาติ • การพัฒนาทางด้านวัตถุ ด้านสาธารณูปโภค • การพัฒนาด้านจิตใจ เช่น การที่คนในชุมชนเป็นผู้มีศีลธรรม • การพัฒนาการศึกษา การนำเทคโนโลยีมาใช้ในเรื่องการศึกษา และสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน • พระสงฆ์ต้องเน้นบทบาทในการส่งเสริมธรรมะ • การสร้างกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว • การพัฒนาชุมชนกลุ่มอาชีพ พื้นฟูภูมิปัญญาของท้องถิ่น • การพัฒนาด้านอาชีพ การพัฒนาอาชีพทางการเกษตรแบบครบวงจร มีที่ดินทำกินอย่างพอเพียง ลดหนี้สิน การรวมกลุ่มอาชีพ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตและการพัฒนาแบบยั่งยืน • การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ การใช้ การฟื้นฟูและการจัดการสิ่งแวดล้อม • การเรียนรู้การดูแลสุขภาพตนเอง โดยอาศัยทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านและการแพทย์แผนใหม่
สรุปประเด็นความหมายของ “ชุมชน”	
กรณีตัวอย่างพื้นที่ชุมชน ชายฝั่งทะเล	• กลุ่มคนที่อาศัยอยู่พื้นที่เดียวกัน • มีการทำมาหากินเหมือนๆ กัน • มีปัญหาเหมือนกันหรือคล้ายๆ กัน • มีสภาพความเป็นอยู่ใกล้เคียงกัน • มีวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3

กำหนดเป้าหมายของการพัฒนา

วัตถุประสงค์

เพื่อกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

วิธีการ**ขั้นเตรียม**

1. เตรียมตัวแทนผู้เข้าร่วมสนทนาจากกลุ่มต่างๆ ในขั้นตอนที่ 2 ตามความเหมาะสม
2. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนาแลกเปลี่ยน

ขั้นดำเนินการ

1. วิทยากรชุมชนดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมสนทนาถึงเป้าหมายของการพัฒนาของชุมชน
  - 1.1 ทบทวนกิจกรรม (ขั้นตอนที่ 2)
  - 1.2 กระตุ้นให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน
2. วิทยากรชุมชนและผู้เข้าร่วมสนทนาร่วมกันสรุปเป้าหมายการพัฒนาของชุมชน
3. บันทึกข้อมูลการสนทนาแลกเปลี่ยน

เวลา

ประมาณ 2-3 ชั่วโมง

อุปกรณ์

กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียน เพื่อบันทึกข้อมูล

ผลลัพธ์

ประเด็นเป้าหมายการพัฒนาของชุมชน

ตัวอย่าง

ตัวอย่าง เป้าหมายการพัฒนา

การพิจารณาเป้าหมายของการพัฒนา ควรเริ่มจากหลักคิดพื้นฐานที่เป็นเงื่อนไขไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม โดยยึดแนวทางการพัฒนาเพื่อพัฒนาคนทั้งกายและใจ การแก้ปัญหาสังคมชุมชน และแนวทางการดำเนินชีวิต

□ ตัวอย่างเป้าหมายการพัฒนา

1. ความสามารถในการพึ่งตนเอง (Self-Reliance : R) การพึ่งตนเองหมายถึงความสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ เริ่ม ดำเนินการ และติดตามผลกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ได้โดยตนเองมากกว่าการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก หรือ อาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกน้อยกว่าช่วยตนเอง การพึ่งตนเองได้จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. การรวมตัวขององค์กรประชาชน (People's Organization : O) หมายถึงการที่สมาชิกในชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการหรือแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเห็นพ้องกันว่า ควรแก้ไขหรือเพื่อจัดกิจกรรมที่ชุมชนเห็นว่าควรจัดให้มีขึ้นร่วมกัน องค์กรประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองต่อไป

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation : P) หลักการสำคัญของเป้าหมายการพัฒนาในแนวทางประชาธิปไตยคือ การให้ประชาชนทุกฝ่ายได้มีบทบาทในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอน ให้ทุกฝ่ายได้มาร่วมตัวกันเป็นองค์กรประชาชน หลักการของการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักการขององค์กรประชาชนมีความคาบเกี่ยวกัน การที่คณะวิจัยนำแนวคิดหลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาใช้ก็เพื่อเป็นการประกันว่าองค์กรประชาชนที่เกิดขึ้นเป็นองค์กรของทุกฝ่าย ไม่ใช่เกิดจากการผลักดันหรือผูกขาดโดยกลุ่มบุคคล ทั้งนี้เพื่อชุมชนท้องถิ่นจะได้เรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยโดยแท้จริง

4. ความเป็นธรรมในสังคม (Equity : E) แนวคิดสำคัญนี้เกิดจากสภาพวิกฤติของความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและการเข้าถึงทรัพยากรของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมไทย คณะวิจัยจึงนำเป็นแนวคิดเพื่อคัดเลือกตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นเงื่อนไขที่จะช่วยสร้างความเป็นธรรมในสังคมได้มากขึ้น

จากตัวอย่างข้างต้น การกำหนดเป้าหมายตามหลักคิดพื้นฐาน (ROPE) จะช่วยให้ทิศทางการคิดในเรื่องเป้าหมายการพัฒนา และสามารถใช้เป็นกรอบในการตรวจสอบดูตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นว่าสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ของแต่ละชุมชนหรือไม่

<u>ขั้นตอนที่ 4</u>	กำหนดกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตและกำหนดเป็นประเด็นตัวชี้วัด
<u>วัตถุประสงค์</u>	เพื่อร่วมกันกำหนดกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตและจัดทำเป็นประเด็นตัวชี้วัด
<u>วิธีการ</u>	
<u>ขั้นเตรียม</u>	1. เตรียมตัวแทนชุมชน (กลุ่มตัวแทนเดิมจากขั้นตอนที่ 3 และหรือเพิ่มเติมตามเหมาะสม) 2. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนาแลกเปลี่ยน
<u>ขั้นดำเนินการ</u>	1. วิทยากรชุมชนดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วม เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิต และประเด็นตัวชี้วัดของชุมชน 1.1 ทบทวนกิจกรรม (ขั้นตอนที่ 3) 1.2 กระตุ้นให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน 2. วิทยากรชุมชนและผู้เข้าร่วมสนทนาร่วมกันสรุปกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตและประเด็นตัวชี้วัด 3. บันทึกข้อมูลการสนทนาแลกเปลี่ยน
<u>เวลา</u>	ประมาณ 2-3 ชั่วโมง
<u>อุปกรณ์</u>	กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียน เพื่อบันทึกข้อมูล
<u>ผลลัพธ์</u>	ประเด็นตัวชี้วัดด้านต่าง ๆ ของชุมชน
<u>ตัวอย่าง</u>	

ตัวอย่าง

กรอบแนวคิดคุณภาพชีวิต (กรณีตัวอย่างพื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำจังหวัดน่าน)

ด้าน	กรอบแนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต
1. เศรษฐกิจ	ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารเพื่อยังชีพ มีรายได้จากการเกษตรและนอกเกษตรอย่างพอเพียง ไม่มีหนี้สิน มีความสามารถในการปรับปรุงการผลิตและรักษาผลประโยชน์ทางการตลาด
2. การศึกษา	มีการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา มีทุนการศึกษา
3. สุขภาพอนามัย	มีโอกาสได้รับการบริการสาธารณสุขอย่างพอเพียง สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดีไม่ป่วยใช้รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ
4. โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม	ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ป่า ดิน และแหล่งน้ำ มีความสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้เพื่อเป็นฐานการยังชีพแบบยั่งยืน
5. วัฒนธรรมและจิตใจ	ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ไม่เบียดเบียนและทะเลาะวิวาท คนในชุมชนไม่เห็นแก่ตัวช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
6. สื่อและข้อมูลข่าวสาร	ได้รับคำแนะนำและความรู้พื้นฐานด้านกฎหมายและการปกครอง มีโอกาสเข้าถึงข่าวสารข้อมูลทางราชการ
7. ประชาสังคม	ชุมชนร่วมมือร่วมใจกันรักษาทรัพยากรของชุมชน มีองค์กรชุมชนช่วยต่อรองและรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก
8. ครอบครัว	มีครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้าพ่อแม่ลูก ห่วงใยช่วยเหลือกัน

ขั้นตอนที่ 5	ปรับปรุง แกไขประเด็นตัวชี้วัด และกำหนดตัวชี้วัด
วัตถุประสงค์	เพื่อปรับปรุง แกไข ประเด็นตัวชี้วัดและกำหนดตัวชี้วัดชุมชน
วิธีการ	
ขั้นเตรียม	1. เตรียมตัวแทนชุมชน (กลุ่มตัวแทนเดิมจากขั้นตอนที่ 4 และหรือเพิ่มเติมตามเหมาะสม) 2. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนาแลกเปลี่ยน
ขั้นตอนการ	1. วิทยากรชุมชนดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมสนทนาเพื่อปรับปรุง แกไขประเด็นตัวชี้วัดที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 4 และนำประเด็นตัวชี้วัดนั้นมากำหนดเป็นตัวชี้วัดร่วมกัน 1.1 ทบทวนกิจกรรม (ขั้นตอนที่ 4) 1.2 กระตุ้นให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน 2. วิทยากรชุมชนและผู้เข้าร่วมสนทนาร่วมกันสรุปถึงตัวชี้วัดชุมชน ที่ได้จากการสนทนาแลกเปลี่ยน 3. บันทึกข้อมูลการสนทนาแลกเปลี่ยน
เวลา	ประมาณ 2-3 ชั่วโมง
อุปกรณ์	กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียน เพื่อบันทึกข้อมูล
ผลลัพธ์	ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตในมุมมอง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
ตัวอย่าง	ประเด็นตัวชี้วัดในมุมมอง และความต้องการของชุมชน

ตัวอย่าง

ประเด็นตัวชี้วัดในมุมมองและความต้องการของชุมชน
(กรณีตัวอย่างเฉพาะด้านเศรษฐกิจ : พื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำจังหวัดน่าน)

ปัญหา / ประเด็นตัวชี้วัดในมุมมองของชุมชน	ตัวชี้วัด
ชาวบ้านเป็นหนี้ ธกส., หนี้นอกระบบ, ไม่มีเงินออม, ตกเขียวลดภาวะหนี้สิน	ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน
	ร้อยละของครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินของตนเองโดยไม่ต้องเช่าหรือใช้ฟรีจากคนอื่น
ถูกเลิกจ้าง,ว่างงาน/การมีแหล่งงานในชุมชน	ร้อยละของครัวเรือนมีแหล่งรายได้มากกว่า 2 แหล่ง
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้เสริมจากอุตสาหกรรมครัวเรือน
- ผลผลิตล้นตลาด/ไม่มีตลาดรองรับในชุมชน/มีตลาดรองรับผลผลิตในชุมชน - ผู้ผลิตไม่สามารถกำหนดราคาเอง/ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา/ผู้ผลิตกำหนดราคาผลผลิตเองได้	มีกลุ่ม/องค์กรชุมชนดำเนินการตลาดผลผลิตและปัจจัยการผลิต (บริหารโดยชุมชน)
การเข้าถึงแหล่งเงินทุน/การมีแหล่งเงินทุน	ร้อยละของครัวเรือนที่มีเงินออมเพื่อการผลิตพอเพียงตลอดปี
มีผลผลิตสำหรับบริโภคโดยไม่ต้องซื้อ/ไม่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว	ร้อยละของครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินสามารถปลูกพืชได้ตลอดปีและพอเลี้ยงครอบครัว
	ร้อยละของครัวเรือน ที่มีอาหารพอกินตลอดปี
	ร้อยละของครัวเรือนผลิตข้าวได้เหลือขาย

<u>ขั้นตอนที่ 6</u>	การสำรวจข้อมูลและการจัดทำฐานข้อมูล
<u>วัตถุประสงค์</u>	เพื่อนำตัวชี้วัดที่ได้มาจัดทำเป็นแบบสำรวจ และนำไปทดลองใช้สำรวจภาวะคุณภาพชีวิตภายในชุมชน
<u>วิธีการ</u>	
<u>ขั้นเตรียม</u>	1. เตรียมตัวแทนชุมชน (กลุ่มตัวแทนเดิมจากขั้นตอนที่ 5 และหรือเพิ่มเติมตามเหมาะสม) 2. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนาแลกเปลี่ยน
<u>ขั้นดำเนินการ</u>	1. วิทยากรชุมชนดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนให้มีการนำตัวชี้วัดที่ร่วมกันสร้างมาจัดทำเป็นแบบสำรวจ 1.1 ทบทวนกิจกรรม (ขั้นตอนที่ 5) 1.2 กระตุ้นให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน 2. ผู้เข้าร่วมสนทนาร่วมกันวางแผนทำแบบสำรวจที่ได้ไปทดลองใช้สำรวจภาวะคุณภาพชีวิตภายในชุมชน 3. วิทยากรชุมชนและผู้เข้าร่วมสนทนาร่วมกันสรุปถึงแบบสำรวจที่ได้ และแผนการนำแบบสำรวจไปทดลองใช้ 4. บันทึกข้อมูลการสนทนาแลกเปลี่ยน
<u>เวลา</u>	ประมาณ 2-3 ชั่วโมง
<u>อุปกรณ์</u>	กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียน เพื่อบันทึกข้อมูล
<u>ผลลัพธ์</u>	แบบสำรวจข้อมูลตัวชี้วัดชุมชน
<u>ตัวอย่าง</u>	

ตัวอย่าง
แบบสำรวจข้อมูลตัวชี้วัดระดับชุมชน
(กรณีตัวอย่างพื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำจังหวัดน่านเฉพาะด้านเศรษฐกิจ)

ด้านเศรษฐกิจ						
ประเด็นตัวชี้วัด	ข้อ	ตัวแปร / ข้อมูลเพื่อทำตัวชี้วัด	มี	ไม่มี	จำนวน	หน่วยนับ
1. มีพอกิน อาชีพ รายได้	1.1	ครอบครัว ผลิตข้าวได้พอกินตลอดปี	✓		118	
	1.2	ครอบครัวผลิตข้าวได้เหลือขาย	✓		9	
	1.3	ครอบครัวทำเกษตรและอาชีพนอกเกษตร	✓		127	
	1.4	ครอบครัวมีแหล่งรายได้มากกว่า 2 แหล่ง	✓		85	
	1.5	จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกที่อพยพไปหา งานทำยังถิ่นอื่นในช่วงฤดูแล้ง	✓		36	
2. สภาวะการมี งานทำ	2.1	หมู่บ้านนี้มีคนว่างงาน	✓		65	
		1. เพศชาย			30	
		2. เพศหญิง			35	
	2.2	มีแรงงานต่างชาติเข้ามารับจ้างทำงานใน หมู่บ้านนี้		✓		
3. แหล่งสินเชื่อ เพื่อการผลิต ในหมู่บ้าน หรือตำบล	3.1	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	✓		115	
	3.2	สหกรณ์	✓		40	
	3.3	ธกส.		✓		
	3.4	พ่อค้า	✓		5	
	3.5	ธนาคารพาณิชย์หรือธนาคารออมสิน		✓		
	3.6	เงินทุนหมุนเวียนจากราชการ	✓		4	
	3.7	อื่นๆ (ระบุ)	✓		2	
4. อุตสาหกรรม ท้องถิ่น	4.1	มีภาคธุรกิจเอกชนเปิดโรงงานอุตสาหกรรม ในชุมชน/ตำบล		✓		
		(1) คนในหมู่บ้านนี้ไปทำงานในโรงงาน ดังกล่าว		✓		
		(2) สินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมากที่สุดคือ	✓		ผ้าทอ	
	4.2	ชาวบ้านรวมกลุ่มตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ชุมชน		✓		
	4.3	จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกทำงานในโรงงาน		✓		

ด้านเศรษฐกิจ						
ประเด็นตัวชี้วัด	ข้อ	ตัวแปร / ข้อมูลเพื่อทำตัวชี้วัด	มี	ไม่มี	จำนวน	หน่วยนับ
5. มีตลาดรับซื้อ ผลผลิต	5.1	มีคนกลางรับซื้อผลผลิตในหมู่บ้าน		✓	2	คน
	5.2	มีตลาดหรือแหล่งรับซื้อผลผลิตในหมู่บ้าน			-	แห่ง
	5.3	ครอบครัวขายผลผลิตที่ได้ราคาคู่การลงทุน			75	ครัวเรือน
	5.4	มีสถานที่/องค์กรที่เกษตรกรสามารถร้อง ทุกข์ในกรณีถูกกดราคาพืชผล		✓	-	แห่ง
	5.5	มีกลุ่มเกษตร/สหกรณ์การผลิตในชุมชน	✓		1	กลุ่ม
	5.6	มีร้านค้าปัจจัยการผลิตบริหารโดยชุมชน	✓		7	แห่ง
6. มีเงินออมและ ไม่ถูกขูดรีด ด้วยระบบ “ตกเขียว”	6.1	ครอบครัวมีเงินออม	✓		115	ครัวเรือน
	6.2	ครอบครัวมีหนี้สินจากการ “ตกเขียว” หรือ นายทุน ผู้รับซื้อผลผลิต	✓		35	ครัวเรือน
	6.3	ครอบครัวที่กู้เงินจากนายทุนเงินกู้นอกระบบ อื่น ๆ	✓		15	ครัวเรือน
7. แหล่งน้ำเพื่อ การเกษตร	7.1	ครัวเรือนที่มีน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอ ตลอดปี	✓		110	ครัวเรือน

ขั้นตอนที่ 7

การจัดทำตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนา

วัตถุประสงค์

เพื่อระดมความคิด วิเคราะห์ คุณสมบัติของตัวชี้วัดตามเป้าหมายพัฒนา

วิธีการ**ขั้นเตรียม**

1. วิทยากรชุมชนควรทำความเข้าใจเป้าหมายการพัฒนาให้เข้าใจก่อนดำเนินการสนทนา
2. เตรียมตัวแทนชุมชน (กลุ่มตัวแทนเดิมจากขั้นตอนที่ 6 และหรือเพิ่มเติมตามเหมาะสม)
3. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนาแลกเปลี่ยน

ขั้นดำเนินการ

1. วิทยากรชุมชนดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้วิเคราะห์และพัฒนาคุณสมบัติตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนาใน 4 ด้าน คือ ความสามารถพึ่งตนเอง การรวมตัวขององค์กรประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และความเป็นธรรมในสังคม
  - 1.1 ทบทวนกิจกรรม (ขั้นตอนที่ 6)
  - 1.2 กระตุ้นให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน
2. วิทยากรชุมชนและผู้เข้าร่วมสนทนาร่วมกันสรุปถึงตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนา
3. บันทึกข้อมูลการสนทนาแลกเปลี่ยน

เวลา

ประมาณ 2-3 ชั่วโมง

อุปกรณ์

กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียน เพื่อบันทึกข้อมูล

ผลลัพธ์

ตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนา

ตัวอย่าง

ตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนา

ตัวอย่าง

ตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนา (กรณีตัวอย่างพื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำจังหวัดน่าน)

ประเด็นคุณภาพชีวิต	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย
ด้านเศรษฐกิจ	ร้อยละของครัวเรือน ที่มีอาหารพอกินตลอดปี	R
	ร้อยละของครัวเรือนผลิตข้าวได้เหลือขาย	R
	ร้อยละของครัวเรือนมีแหล่งรายได้มากกว่า 2 แหล่ง	R
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินของตนเองโดยไม่ต้องเช่าหรือใช้ฟรีจากคนอื่น	R
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินสามารถปลูกพืชได้ตลอดปีและพอเลี้ยงครอบครัว	R
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้เสริมจากอุตสาหกรรมครัวเรือน	R
	มีกลุ่ม/องค์กรชุมชนดำเนินการตลาดผลผลิตและปัจจัยการผลิต (บริหารโดยชุมชน)	R/O/P
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีเงินออมเพื่อการผลิตพอเพียงตลอดปี	R
	ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สิน	R
	ร้อยละของครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์	R/O/P
ด้านการศึกษา	ร้อยละของเด็กที่จบการศึกษาแล้ว และมีงานทำ มีเงินเดือน	R
	ร้อยละของเด็กที่ได้รับการฝึกวิชาชีพตามความสนใจและมีงานทำตามความสนใจ	R/E
	ร้อยละของครูในโรงเรียนประจำหมู่บ้านที่เป็นคนพื้นถิ่นจากหมู่บ้านเดียวกัน	R
	สัดส่วนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนประจำหมู่บ้าน	R/P
	ร้อยละของเด็กที่ได้รับทุนการศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับ	E
ด้านสุขภาพอนามัย	ร้อยละของครัวเรือนมีบัตรประกันสุขภาพ	E
	ร้อยละของผู้ป่วยเกี่ยวกับโรคตับและพยาธิ	E
	ร้อยละของผู้ป่วยเกี่ยวกับการแพ้สารเคมี	E
	มีเจ้าหน้าที่อนามัยหรือทางกายแพทย์ เข้ามาตรวจสุขภาพและให้ความรู้สม่ำเสมอ	E
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม	สัดส่วนงบประมาณจัดสรรจาก อบต. เพื่อดูแลรักษาส่งแวดล้อม/ทรัพยากรธรรมชาติ	R/O/P/E
	มีกฎเกณฑ์ในการป้องกันรักษาส่งแวดล้อมโดยชุมชนเอง	R/P
	มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อการดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	R/O/P
	จำนวนครั้งการเกิดไฟป่า	R
	สัดส่วนครัวเรือนทำไร่เลื่อนลอย	R
	สัดส่วนครัวเรือนที่ใช้พื้นที่ลาดชันในการเพาะปลูกพืชไร่และพืชล้มลุก	R
	สัดส่วนครัวเรือนที่มีการบำรุงรักษาดินในระดับไร่-นา	R
	สัดส่วนครัวเรือนมีการกำจัดขยะที่เหมาะสมถูกสุขอนามัย	R/P

ประเด็นคุณภาพชีวิต	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย
ด้านเศรษฐกิจ	ชุมชนมีประเพณีพื้นถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณและยังถือปฏิบัติอยู่	R/P
	ชุมชนมีประเพณี “ลงขัน” ช่วยเหลือกันยามป่วยไข้ หรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส	R/P/E
	สัดส่วนผู้สูงอายุและพระที่เป็นที่พึ่งและศูนย์รวมทางจิตใจของหมู่บ้าน	R
	มีศูนย์ข้อมูลที่เป็นแหล่งให้ข่าวสารความรู้แก่ชาวบ้าน	O/E
	มีการประชุมลูกบ้านเพื่อแจ้งข่าวสารเป็นประจำทุกเดือน	P/E
	มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาประชุมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นประจำทุกเดือน	E
	มีอาสาสมัครหมู่บ้านเป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลด้านต่าง ๆ (สาธารณสุข เกษตร ฯลฯ)	R/O/P/E
	ชุมชนมีกฎระเบียบในการรักษาความสงบเรียบร้อย	R/P
	ร้อยละของการละเมิดกฎระเบียบชุมชน	R/P
	มีประเพณีเอื้อแรงหรือช่วยแรงงานกันโดยไม่เอาค่าจ้าง	R/P
	มีกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน	R/P
	สัดส่วนของสมาชิกในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานของคณะกรรมการ/กลุ่ม/องค์กรของชุมชนเป็นประจำทุกปี	R/O/P
	ร้อยละของสมาชิกที่เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของกลุ่ม/องค์กรที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น	R/O/P
	มีการทำแผนพัฒนาหมู่บ้านทุกปีโดยพื้นฐานการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน	R/P
	มีโครงการพัฒนาที่ดำรงและบริหารโดยชุมชน	R/P
	มีการอนุเคราะห์ด้านต่าง ๆ แก่ครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส	E
	ร้อยละของคนชราไร้ที่พึ่ง (ไม่มีญาติพี่น้องลูกหลานดูแล)	R/E
	ร้อยละของครัวเรือนอพยพทั้งถิ่นไปอยู่ที่อื่นติดต่อกันนานกว่า 6 เดือน	R
	ร้อยละของครัวเรือนที่หย่าร้างหรือแยกทางกัน	R
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีพ่อหรือแม่ดูแลลูก ๆ (ลูกในวัยเด็กและกำลังเรียน) เพียงคนเดียว	R
	ร้อยละของครัวเรือนที่ยังมีพ่อ-แม่ชราภาพอาศัยอยู่ด้วย	R

<u>ขั้นตอนที่ 8</u>	วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการทำตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมไปให้
<u>วัตถุประสงค์</u>	เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนต่อการนำตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมไปใช้
<u>วิธีการ</u>	
<u>ขั้นเตรียม</u>	1. เตรียมตัวแทนชุมชน (กลุ่มตัวแทนเดิมจากขั้นตอนที่ 7 และหรือเพิ่มเติมตามเหมาะสม) 2. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนาแลกเปลี่ยน
<u>ขั้นดำเนินการ</u>	1. วิทยากรชุมชนดำเนินการสนทนาแลกเปลี่ยนให้มีการนำตัวชี้วัดที่ร่วมกันสร้างมาจัดทำเป็นแบบสำรวจ 1.1 ทบทวนกิจกรรม (ขั้นตอนที่ 7) 1.2 กระตุ้นให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยน 2. วิทยากรชุมชนและผู้เข้าร่วมสนทนาสรุปศักยภาพของชุมชนในการนำตัวชี้วัดไปใช้ 3. บันทึกข้อมูลการสนทนาแลกเปลี่ยน
<u>เวลา</u>	ตามความเหมาะสม
<u>อุปกรณ์</u>	กระดาษ/สมุด และเครื่องเขียน เพื่อบันทึกข้อมูล
<u>ผลลัพธ์</u>	ศักยภาพของชุมชนต่อการนำตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมไปใช้
<u>ตัวอย่าง</u>	ศักยภาพด้านบุคลากร : ชุมชนมีบุคลากรและผู้สนใจในการนำตัวชี้วัดไปใช้หรือไม่เพียงใด ศักยภาพด้านทรัพยากร : ชุมชนมีทรัพยากรที่จำเป็นในการนำตัวชี้วัดไปใช้หรือไม่ เพียงใด

ส่วนที่ 3

ทักษะวิทยากรชุมชน

วิทยากรชุมชน คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และมีความพร้อมในการเป็นผู้นำการสนทนาแลกเปลี่ยน ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนใน กระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชน ซึ่งอาจได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ครู พระ ข้าราชการ หรือ ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในชุมชน

☐ ข้อควรรู้สำหรับวิทยากรชุมชน

1. การมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมในกิจกรรมสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด

2. วิธีการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Appraisal : PLA) เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวิทยากรชุมชนและสมาชิกชุมชน ในการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการดำเนินการในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดในลำดับต่อไป วิธีการศึกษานี้เน้นการศึกษาและวิเคราะห์สภาพชุมชนในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกัน การพูดคุยแลกเปลี่ยนจะมีทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม การวิจัยแบบนี้สมาชิกชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมาก เพราะการศึกษาชุมชนเป็นการทำโดยผ่านชาวบ้านเกือบทั้งหมด ขณะที่วิทยากรชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงพี่เลี้ยงของสมาชิกชุมชน ในกระบวนการการศึกษาแบบ PLA นี้ สมาชิกชุมชนเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหา uthang การแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ซึ่งอาจจะนำไปสู่การปฏิบัติการ (Action) ได้ในอนาคต การศึกษาแบบ PLA นี้ใช้เทคนิค การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นวิธีการหลัก รวมทั้งอาจเลือกใช้เทคนิคบางด้านเป็นตัวเสริมการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีเทคนิคที่ควรรู้อย่างนี้

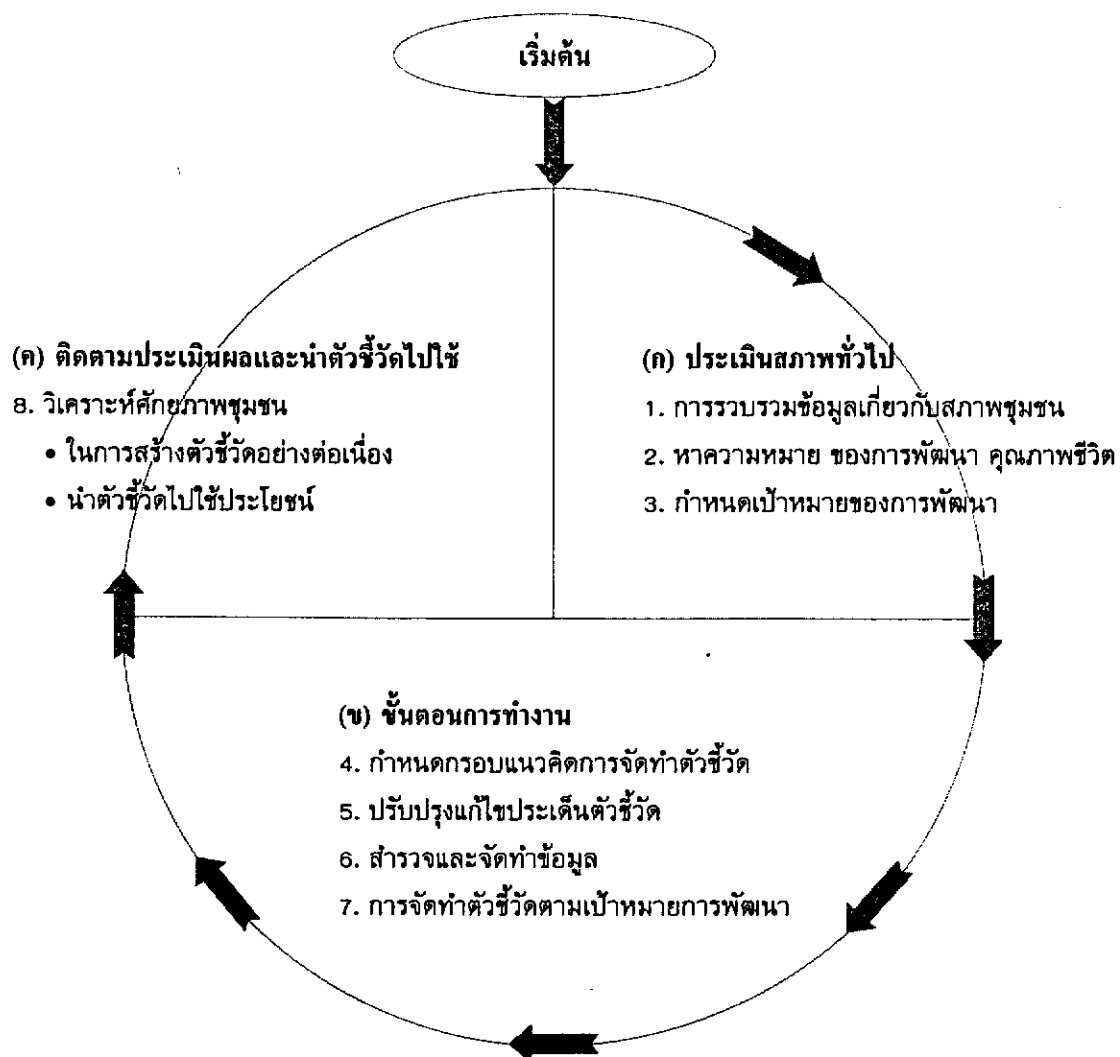

เทคนิค	วิธีทำ	ใช้เพื่อ
Participatory Mapping	ชุมชนร่วมกับวิทยากรสร้างแผนที่ทางกายภาพของชุมชน	ประเมินสภาพพื้นที่และสถานะทางกายภาพของชุมชน เช่น ที่ตั้งของบ้าน, วัด, โรงเรียน, ที่สาธารณะ, ป่าชุมชน
Time Line	สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคคลหรือกลุ่มผู้รู้หรือผู้สูงอายุในชุมชนถึงประวัติการก่อตั้งหรือความเป็นมาของชุมชน	ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน
SWOT	สมาชิกชุมชนหรือองค์กรชุมชนร่วมให้ข้อมูลตาม 4 ปัจจัยที่กำหนดคือ S (strength) ความเข้มแข็งของชุมชน/องค์กร W (weakness) ความอ่อนแอ ข้อด้อย หรือข้อเสียเปรียบของชุมชน/องค์กร O (Opportunity) ข้อได้เปรียบและโอกาสด้านต่างๆ ของชุมชน/องค์กร T (Threat) อุปสรรคที่ขัดขวาง	ประเมินสถานภาพของชุมชนหรือองค์กรชุมชน
Trend Analysis	การสัมภาษณ์กลุ่มถึงสถานการณ์หรือสภาพหนึ่งใดของชุมชน โดยเปรียบเทียบแต่ก่อนกับปัจจุบัน ด้วยการเขียนลงบนกระดาษแผ่นใหญ่และจัดทำร่วมกัน	ประเมินสภาพต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไปของชุมชนระหว่างเมื่อก่อนและปัจจุบัน
Mind Mapping	แผนที่ความคิดโดยวิธีระดมสมองให้ผู้ร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำหนดขึ้นมา	กระตุ้นให้ผู้ร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็น
Matrix Ranking	การนำความคิดหรือประเด็นจากชุมชนและผู้ร่วมประชุมมาลำดับความสำคัญร่วมกัน	กระตุ้นให้ผู้เข้าประชุมร่วมให้ลำดับความสำคัญต่อสิ่งต่างๆ หรือประเด็นที่เกี่ยวกับชุมชน

3. **วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)** เป็นการวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยเช่นเดียวกับ PLA แต่ข้อแตกต่างนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการวิจัยว่าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action) หรือไม่ลักษณะเด่นของ PAR คือ เป็นการวิจัยที่เน้นการดำเนินการอาจเป็นกิจกรรมการพัฒนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้วการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ตั้งแต่การวิเคราะห์

สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย

ในการจัดทำตัวชี้วัดชุมชนด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเริ่มจากการตกลงร่วมกันภายในชุมชนว่ามีความต้องการจัดทำตัวชี้วัดร่วมกัน เริ่มจาก
(ก) ประเมินสภาพชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนา
(ข) การกำหนดขั้นตอนการทำงานเพื่อจัดทำตัวชี้วัด และ
(ค) การติดตามประเมินผลและนำตัวชี้วัดไปใช้ประโยชน์
ดังรายละเอียดในแผนภาพข้างล่าง

❑ ข้อควรคำนึงสำหรับวิทยาการชุมชน

ขั้นเตรียม

1. วิทยาการชุมชนและทีม (ผู้ช่วยวิทยาการชุมชน) ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ฝ่ายในกระบวนการสร้างตัวชี้วัดชุมชนให้ชัดเจน

2. การกำหนดวัน เวลา สถานที่ การสนทนาแลกเปลี่ยน ควรให้ประชาชนเป็นผู้เลือกตาม วัน เวลา สถานที่ที่เหมาะสมและสมาชิกมีความพร้อมที่จะเข้า

ขั้นดำเนินงาน

1. บรรยายภาคในการสนทนาแลกเปลี่ยน ควรเป็นธรรมชาติและเป็นกันเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้โอกาสผู้เข้าร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน

2. เนื่องจากในการวิเคราะห์ประเด็นตัวชี้วัดหลายประเด็นมีลักษณะเป็นนามธรรม ดังนั้นการแปลงข้อมูลนามธรรมไปสู่การสร้างตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม ซึ่งชุมชนสามารถเข้าใจและปฏิบัติได้จึงเป็นสิ่งที่วิทยาการชุมชนต้องใช้ความอดทน

ขั้นสรุป

ในการสรุปประเด็นแต่ละหัวข้อควรมีการจัดบันทึกลงบนกระดาน (Flip chart) เพื่อให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทุกคนได้อ่านและติดตามได้ทั่วถึง นอกจากนี้ยังสามารถนำกลับมาใช้อ้างอิงได้ในการจัดสนทนาครั้งต่อไป

เอกสารเพิ่มเติม

คู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนามและเทคนิคการศึกษาชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย